

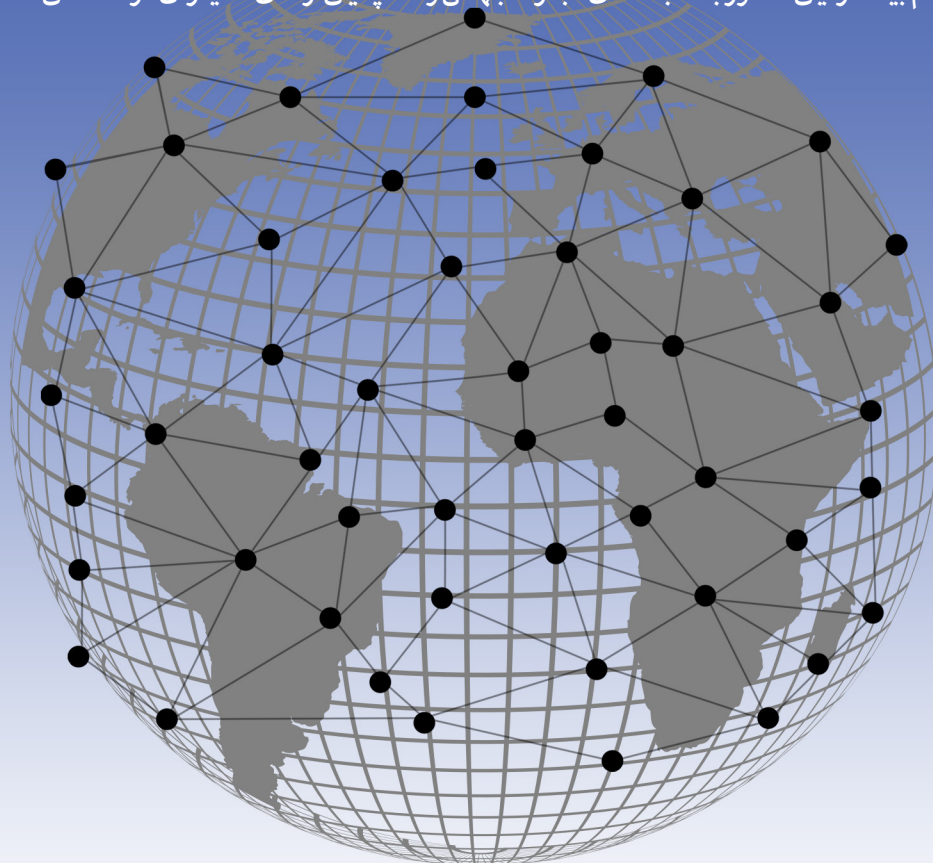

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

پایش تحولات تجارت جهانی (گزارش شماره پنجاه و شش)

در این شماره می‌خوانید:

- یارانه‌ها و تعرفه‌های پیشنهادی دولت-ها به شرکت-ها به منظور ممانعت از بروز یک فاجعه آب و هوایی عامل ایجاد یک جنگ تجاری: از بین رفتن تلاش چندین دهه ایالات متحده و اروپا در جهت چندجانبه‌گرایی مبتنی بر تجارت آزاد
- افزایش قابل توجه تجارت دوجانبه میان روسیه و کوبا: از پذیرش عضویت ناظر کوبا در اتحادیه اقتصادی اوراسیا تا رایزنی بر سر ایجاد منطقه ویژه اقتصادی در بندر ماریل
- بازی دوگانه ترکیه با روسیه و اوکراین با مانع جدی روبرو شد: هشدار مقام ارشد وزارت خزانه‌داری آمریکا به امارات متحده عربی و ترکیه نسبت به عدم تبعیت از تحریم-ها و محدودیت‌های اعمال شده از سوی آمریکا بر کشورهای روسیه و ایران
- پیوند بندر تجاری جبیل عربستان به ۶ بندر جهانی: جدیدترین گام در جهت تحقق جاه‌طلبی‌های استراتژی حمل‌ونقل و لجستیک ملی عربستان با هدف ادغام بیشتر این کشور با شبکه‌های تجارت جهانی و همچنین ارتقای امتیاز آن در شاخص اتصال خطوط کشتیرانی آنکتاد

بهمن ۱۴۰۱

شناسنامه گزارش

مرکز پژوهش‌های اتاق ایران

عنوان:

پایش تحولات تجارت جهانی
(گزارش شماره پنجاه و شش)

مدیریت اقتصاد کلان و آینده پژوهی

تاریخ انتشار: بهمن ۱۴۰۱

واژه‌های کلیدی: تحریم‌های نفتی غرب، جنگ‌های تجاری، تغییرات آب و هوایی، صادرات ریز تراشه، پروژه
فرا افغان، بندر تجاری جیبیل، پایگاه هوایی بگرام

نشانی: تهران، خیابان طالقانی، نبش خیابان شهید موسوی (فرصت)، پلاک ۱۷۵

سلسله گزارش‌های "پایش تحولات تجارت جهانی" رویدادهای کلیدی در محیط ژئواکونومیک ایران را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد. در این قالب، رویدادهای کلیدی از منظر تاثیرگذاری بر دیپلماسی اقتصادی و موقعیت ژئواکونومیک ایران مورد توجه قرار می‌گیرند. هدف از تهیه این گزارش که به صورت ماهانه از سوی مرکز پژوهش‌های اتاق ایران منتشر خواهد شد ارائه تصویری روشن از محیط ژئواکونومیک ایران و فرصت‌ها و تهدیدهای ایران در این فضا است.

فهرست مطالب

۵	تحولات جهانی
۱۳	تحولات منطقه‌ای

تحولات جهانی

تحریم‌های جدید آمریکا علیه چین

وزارت بازرگانی آمریکا اخیراً دور جدیدی از تحریم‌ها را اعلام کرد که شش شرکت هوافضای چینی را هدف قرار می‌دهد. آمریکا این شرکت‌ها را به عنوان حامی برنامه بالون‌های شناسایی ارتش چین معرفی کرده است. این شرکت‌ها به فهرست رو به افزایشی از شرکت‌های چینی می‌پیوندند که به گفته ایالات متحده تهدیدی جدی برای امنیت ملی هستند. اعلام تحریم‌ها تنها چند ساعت پس از آن منتشر شد که یک جنگنده اف-۲۲ ارتش آمریکا دومین بالون در ارتفاع بالا را که وارد حریم هوایی ایالات متحده شده بود، سرنگون کرد. معاون وزیر بازرگانی در بخش صنعت و امنیت گفته است که استفاده چین از بالون‌های شناسایی، حاکمیت ما را نقض کرده و امنیت ملی ایالات متحده را تهدید می‌کند. از منظر وی تحریم‌های جدید سبب می‌شود نهادهایی که به دنبال آسیب رساندن به امنیت ملی و حاکمیت ایالات متحده هستند، از دسترسی به فناوری‌های ایالات متحده محروم شوند. همچنین تحریم‌های جدید تلاش‌های هماهنگ ایالات متحده و متحدین این کشور را برای شناسایی و ایجاد اختلال در استفاده چین از بالون‌های نظارتی که حریم هوایی ایالات متحده و بیش از چهار کشور را نقض کرده‌اند، نشان می‌دهد. ایالات متحده نظام تحریمی رو به گسترشی را علیه چین اعمال می‌کند. انتظار می‌رود دامنه این نظام تحریمی به سرعت و به دلایل و بهانه‌های مختلف افزایش یابد.

روسیه در پی تلافی تحریم‌های نفتی غرب

الکساندر نواک معاون نخست وزیر روسیه اخیراً اعلام کرد روسیه از مجموعه اقدامات تلافی‌جویانه خود در قبال سیاست سقف قیمتی که اتحادیه اروپا و گروه ۷ برای محصولات نفتی این کشور معرفی کرده‌اند تا ماه مارس رونمایی خواهد کرد. نواک اعلام کرد: ما اکنون در حال بررسی تصمیمات جدید اتخاذ شده از سوی اتحادیه اروپا و G7 درباره تحریم و سقف قیمت سوخت از روسیه هستیم تا آنان امکان‌پذیری [پاسخ] را درک کنند. محدودیت‌های اتحادیه اروپا بر فرآورده‌های نفتی پالایش شده روسیه از ۵ فوریه به اجرا گذاشته شد و محدودیت قیمت ۱۰۰ دلار برای هر بشکه گازوئیل، سوخت جت و بنزین از روسیه و همچنین سقف ۴۵ دلار برای تجارت زیر قیمت نفت خام روسیه که ۶۰ دلار تعیین شده است، مانند نفت کوره مورد استفاده در صنعت و سایر فرآورده‌های نفتی تعیین شده است. سقف قیمت‌ها، همراه با ممنوعیت اتحادیه اروپا بر واردات محصولات نفتی روسیه، بخشی از یک توافق گسترده‌تر میان کشورهای G7 است. این توافق به دنبال محدودیت ۶۰ دلاری در هر بشکه نفت خام روسیه است که G7 به همراه اتحادیه اروپا و استرالیا در ۵ دسامبر اعمال کردند. این اقدامات شرکت‌های غربی را از تامین مالی، بیمه، تجارت، دلالتی یا حمل

محموله‌های نفت خام و فرآورده‌های نفتی روسیه منع می‌کند، مگر اینکه این محموله‌ها با سقف قیمت تعیین شده یا کمتر از آن خریداری شده باشند. با این حال، اخیراً اتحادیه اروپا استثناهایی را برای تحریم تعیین و اعلام کرد که نفت خام روسیه که با فرآورده‌های نفتی در یک کشور ثالث مخلوط می‌شود، از سقف قیمتی معاف خواهد بود. این اقدامات به کشورهای اتحادیه اروپا این امکان را می‌دهد که به خرید محصولات نفتی روسیه مانند گازوئیل از کشورهای ثالث ادامه دهند، زیرا مسکو هرگونه فروش تحت طرح سقف قیمت را ممنوع کرده است. کرملین سقف قیمت‌ها را ابزاری غیر بازاری نامیده است. دولت روسیه فروش نفت خام به خریدارانی را که سقف قیمت را در قراردادهای خود ذکر می‌کنند، ممنوع کرده است و وعده اعمال محدودیت مشابه در مورد آخرین محدودیت‌های اتحادیه اروپا در مورد محصولات نفتی را داده است.

نخستین اقدام روسیه در این راستا کاهش تولید است. روسیه اخیراً اعلام کرد داوطلبانه تولید نفت خود را از ماه مارس ۵۰۰ هزار بشکه در روز (۵ درصد از تولید روزانه) کاهش خواهد داد، زیرا این کشور فروش به خریدارانی را که از سقف قیمتی غرب پیروی می‌کنند ممنوع کرده است. روسیه معتقد است که مکانیسم محدودیت‌های قیمتی نفت و فرآورده‌های نفتی روسیه مداخله در روابط بازار و گسترش سیاست‌های مخرب انرژی جمعی غرب است. باید منتظر ماند و دید که اقدامات روسیه تا چه میزان بر بازار جهانی انرژی تاثیر خواهد داشت. برخی معتقدند در کوتاه‌مدت کشوری قادر به جایگزینی کاهش تولید روسیه نخواهد بود مگر آنکه نفت ایران وارد بازار شود.

اخیراً وزارت خزانه داری آمریکا در پی نشست معاونین وزرای خارجه آمریکا و سایر کشورهای گروه ۷، کشورهای اتحادیه اروپا و استرالیا، اعلام کرد ائتلاف به رهبری ایالات متحده، دو سقف قیمتی جداگانه برای محصولات نفتی روسیه بسته به نوع آنها اعمال خواهد کرد. طرفین موافقت کردند که علاوه بر سقف قیمت برای نفت خام، دو سقف متمایز را اعمال خواهند کرد: یک سقف برای محصولاتی که عموماً با قیمت بالاتری نسبت به نفت خام معامله می‌شوند، مانند گازوئیل و دیگری، برای محصولاتی که نسبت به قیمت محصولات نفتی، با تخفیف معامله می‌شوند مانند نفت کوره.

ائتلاف ضد روسیه در ماه دسامبر، یک سقف قیمتی برای صادرات نفت دریایی روسیه وضع کرده بود که شرکت‌های غربی را از ارائه بیمه و سایر خدمات به کشتی‌های حامل نفت روسیه منع می‌کند، مگر اینکه محموله به قیمت تعیین شده ۶۰ دلار در هر بشکه خریداری شود. قابل ذکر است که این سقف قیمتی برای محصولات نفتی روسیه، از ۵ فوریه تاکنون در حال اجرا است.

تغییر جهت اقتصاد روسیه به سمت شرق

پس از اعمال تحریم‌های آمریکا و اتحادیه اروپا علیه روسیه در واکنش به الحاق کریمه به روسیه در سال ۲۰۱۴، ولادیمیر پوتین، رئیس‌جمهور روسیه سیاست «چرخش به سمت شرق» را آغاز کرد و چین را جایگزین مراکز مالی غربی در لندن و نیویورک کرد. هدف از این استراتژی، تغییر بنیان اقتصادی روسیه از شرکای اروپایی خود به سمت چین است. علیرغم وقوع رکود جزئی اقتصادی در هر دو کشور که این استراتژی را در سال ۲۰۱۵ با اختلال مواجه کرد، همسویی و ادغام اقتصادی دو کشور، موفق بود؛ به نحوی که سهم چین از کل تجارت روسیه از حدود ۱۰ درصد در سال ۲۰۱۳ به ۱۸ درصد در پایان سال ۲۰۲۱ افزایش یافت.

در واقع روسیه از سال ۲۰۱۴، موانع سیاسی پیشین، مانند ممنوعیت خرید دارایی در بخش منابع طبیعی و همچنین سرمایه‌گذاری در قراردادهای زیرساختی در صنایع حساس مانند جاده‌ها و راه‌آهن را رفع کرد. از سوی دیگر، چین نیز به نوبه خود شرکت‌های خود را به سرمایه‌گذاری یا ورود به بازار روسیه تشویق کرد. در همین راستا، میزان وام‌های چین به روسیه از سال ۲۰۱۴ تا سال ۲۰۲۲، به ۳ برابر افزایش یافت.

با حمله روسیه به اوکراین در سال ۲۰۲۲ و تحریم‌های شدید گروه ۷، چرخش مسکو به سمت پکن تسریع پیدا کرد؛ به نحوی که عمده رویکرد اقتصادی روسیه به ویژه در بخش هیدروکربن‌ها، به سمت چین است و در این راستا، روابط مالی روسیه نیز دستخوش تغییرات موازی شده است. در نتیجه در حال حاضر اقتصاد روسیه به شدت به سرمایه‌چینی وابسته شده است.

هر چند که مقامات چینی آشکارا اعلام نمی‌کنند، اما داده‌ها حاکی از این امر است که پس از تهاجم روسیه به اوکراین، وام‌دهندگان چینی اعتبارات بیشتری را به وام‌گیرندگان روسی اعطا کرده‌اند. بر اساس داده‌های وام‌های سندیکایی، حدوداً نیمی از کل وام‌های سندیکایی جهانی که از بانک‌های چینی پرداخت شده، به روسیه تعلق گرفته است. با توجه به توقف وام‌دهی سایر مؤسسات مالی جهان به روسیه، پیش‌بینی می‌شود که وابستگی مالی روسیه به چین طی ماه‌های آتی، افزایش پیدا کند.

با توجه به کاهش رشد اقتصادی چین در سال ۲۰۲۲ در مقایسه با رشد ۷ درصدی در سال ۲۰۱۴، پیش‌بینی می‌شود که در کوتاه‌مدت، چین، تضمین نقدینگی کافی در بازارهای داخلی و هدایت بانک‌ها به حمایت از اقتصاد شکننده خود را در دستور قرار دهد؛ چه اینکه بر اساس آخرین داده‌های در دسترس، وام‌های بین‌المللی چین از ابتدای سال تا ژوئیه ۲۰۲۲، حدود ۱۴ درصد کاهش یافته است.

اما در میان‌مدت و بلندمدت، به جهت خروج وام‌دهندگان غربی از بازار روسیه، احتمالاً وام‌دهندگان چینی ادغام در اقتصاد روسیه را افزایش خواهند داد و بازارهای مالی شانگهای و هنگ کنگ، امکان دستیابی به

معاملات جدید با شرایط مطلوب‌تری را برای چین فراهم خواهد ساخت و از سوی دیگر، روسیه می‌تواند امکان اجرای سیستم مالی مطلوب چین در بازار این کشور را فراهم آورد تا سیاست‌های مالی جدید و فارغ از غرب را که در نهایت نیاز به اجرای آن دارد، به آزمایش بگذارد.

روسیه مزرعه چین

روسیه در ادبیات اقتصاد سیاسی بین‌الملل، به پمپ بنزین چین مشهور شده است. آمارهای جدید نشان می‌دهد روسیه به مزرعه و کانون واردات مواد غذایی چین نیز بدل شده است. واردات محصولات کشاورزی و فراوری شده روسیه توسط چین همچنان به رشد خود ادامه داده است و در سال گذشته ۴۴ درصد افزایش یافته است. بر اساس داده‌های مرکز Agroexport وزارت کشاورزی روسیه، حجم فیزیکی خرید ۳۶ درصد افزایش یافته است. چین جایگاه خود را به عنوان بزرگترین خریدار محصولات کشاورزی و غذایی روسیه که در سال ۲۰۲۱ از دست داده بود، به دست آورد. دو سال پیش، اتحادیه اروپا بزرگترین واردکننده کالاهای کشاورزی روسیه بود. اما اکنون چین بزرگترین واردکننده روغن کلزا، گوشت طیور، گوشت گاو، سویا، جو دوسر و بذر کتان است. چین همچنین بزرگترین خریدار عسل و روغن بذر کتان روسیه است. اطلاعات اولیه از سرویس گمرک فدرال روسیه نشان می‌دهد که طی سال گذشته صادرات روغن کلزای روسیه به چین از نظر فیزیکی دو برابر شده است. این کشور آسیای شرقی اکنون تقریباً ۷۰ درصد از کل صادرات روغن کلزا توسط روسیه را به خود اختصاص داده است. صادرات محموله‌های ماهی و غذاهای دریایی نیز به میزان قابل توجهی افزایش یافته و حجم کل از ۵۰۰ هزار تن فراتر رفته است. داده‌های جدید نشان می‌دهد که تقریباً ۱۴۰ هزار تن گوشت طیور در سال گذشته به چین صادر شده که ۱۱ درصد بیشتر از سال ۲۰۲۱ است. از نظر ارزش، نرخ رشد ۵۳ درصد بوده است. حدود ۴۰ درصد از کل حجم صادرات گوشت طیور روسیه در سال گذشته به چین بوده است. روسیه پتانسیل گسترش بیشتر عرضه مواد غذایی به چین را دارد. بیشترین پتانسیل‌ها برای صادرات، ماهی و غذاهای دریایی، غلات، فرآورده‌های گوشتی و روغن‌های گیاهی هستند.

احتمال وقوع دوران جدیدی از جنگ‌های تجاری در پی تغییرات آب و هوایی

روزنامه معتبر نیویورک تایمز اخیراً در مطلب جالب توجهی، اثرات تغییرات آب و هوایی بر تنش‌های تجاری را مورد بحث قرار داده است. ترجمه این مقاله در ادامه می‌آید.

«تلاش‌ها در جهت کاهش اثرات تغییرات آب و هوایی، کشورهای سراسر جهان را واردار می‌کند تا سیاست‌های متفاوتی را در حوزه‌های صنعت و تجارت اتخاذ کنند؛ امری که احتمال بروز اختلاف و درگیری میان دولت‌ها را افزایش داده است. این درگیری‌های جدید بر سر سیاست‌های اقلیمی، اتحادیه‌های بین‌المللی

و سیستم تجارت جهانی هستند. اقدامات دولت‌ها به منظور جلوگیری از وقوع فجایع زیست‌محیطی، می‌تواند منجر به جنگ‌های تجاری فرامرزی شود.

ایالات متحده و اروپا طی ماه‌های اخیر، یارانه‌ها، تعرفه‌ها و سیاست‌های دیگری را با هدف تسریع انتقال انرژی سبز پیشنهاد یا معرفی کردند. آنها با امید ممانعت از بروز یک فاجعه آب و هوایی، معتقدند که دولت‌ها باید در جهت گسترش منابع انرژی پاک‌تر و مجازات بزرگ‌ترین انتشار دهندگان گازهای مولد گرمایش زمین، با شدت اقدامات لازم را پیگیری کنند.

اما منتقدان معتقدند که این سیاست‌ها اغلب کشورها و شرکت‌های خارجی را در مضیقه قرار می‌دهند، زیرا دولت‌ها به صنایع خود یارانه می‌دهند یا تعرفه‌های جدیدی برای محصولات خارجی وضع می‌کنند. در واقع با اتخاذ اینگونه سیاستها، تلاش چندین دهه ایالات متحده و اروپا در جهت چندجانبه‌گرایی مبتنی بر تجارت آزاد، رفع موانع تجاری در قالب سازمان تجارت جهانی و تشویق و افزایش تجارت جهانی از بین می‌رود.

این در حالی است که در شرایط کنونی، اتخاذ سیاست‌های جدید، منجر به رودرویی متحدان نزدیک و افزایش شکاف‌ها در سیستم شکننده فعلی حاکمیت تجارت جهانی شده است. برخی از کارشناسان معتقدند که بحران آب و هوایی، مستلزم ایجاد تغییرات اقتصادی سریع و وسیعی است که در تاریخ ۵۰۰۰ ساله مکتوب بشر بی‌سابقه بوده است؛ اقداماتی که بی‌تردید به ابزار سیاسی جدید نیاز دارد.

شایان توجه است که دولت بایدن یارانه‌های سخاوتمندانه‌ای را به منظور تشویق تولید فناوری انرژی پاک در ایالات متحده مانند اعطای اعتبار مالیاتی به مصرف‌کنندگان خودروهای پاک ساخت آمریکا و شرکت‌های سازنده نیروگاه‌های جدیدی بر پایه انرژی خورشیدی و بادی ارائه می‌کند.

هر چند که مقامات دولت بایدن ابراز امیدواری کرده‌اند که تغییرات آب و هوایی، فرصت‌های جدیدی برای همکاری با متحدان فراهم کند، اما اینگونه به نظر می‌رسد که اقدامات آنها تاکنون، بیشتر چالش برانگیز بوده است. بزرگترین منبع اختلاف، اعتبارات مالیاتی جدید برای تجهیزات انرژی پاک و وسایل نقلیه ساخته شده در آمریکای شمالی است که بخشی از یک لایحه جامع سیاست آب و هوا و سلامت بود که بایدن سال گذشته آن را به قانون تبدیل کرد. مقامات اروپایی این اقدام را «قاتل اشتغال» نامیده‌اند، زیرا در پیامد اجرای آن امکان سرمایه‌گذاری‌های جدید در بخش‌های ساخت باتری، هیدروژن سبز، فولاد و سایر صنایع در رقابت با ایالات متحده را از دست خواهند داد. نکته جالب آنکه اروپا نیز اخیراً در پاسخ، طرح خود مبنی بر اعطای یارانه به صنایع انرژی سبز را معرفی کرده است؛ اقدامی که نگرانی از به راه افتادن یک «جنگ یارانه‌ای» پرهزینه و ناکارآمد را به شدت افزایش داده است. علاوه بر این، مقامات اروپایی شکایت

تجاری به سازمان تجارت جهانی را مطرح کرده اند که ممکن است مقدمه ای برای تلافی اقدامات آمریکا و اعمال تعرفه بر محصولات آمریکایی باشد.

از سوی دیگر، سایر سیاست های اخیر اتحادیه اروپا در مورد تغییرات آب و هوایی نیز جنجال ایجاد کرده است. در اواسط دسامبر، اتحادیه اروپا به توافق اولیه ای در جهت اعمال تعرفه جدید کربن در قبال برخی از کالاهای وارداتی دست پیدا کرد که گام بزرگی به سوی یک سیاست تجاری جدید متمرکز بر تغییرات آب و هوایی به شمار می رود. بر اساس این توافق، اتحادیه اقدامات سختگیرانه ای برای محصولات کشورهای که در جهت کاهش انتشار گازهای گلخانه ای خود گام جدی برنداشته اند، انجام خواهد داد. هدف این اقدام، جلوگیری از وارد شدن خسارت به شرکت های اروپایی است که موظف به رعایت مقررات زیست محیطی سخت گیرانه هستند و باید با شرکت های کشورهای در حال توسعه که قوانین زیست محیطی ضعیف تری دارند و کالاهای ارزانتری تولید می کنند رقابت نمایند. اقدامات متقابل آمریکا و اتحادیه اروپا علیه یکدیگری و علیه کشورهای در حال توسعه خطر جنگ تجاری گسترده را به تهدیدی عینی بدل کرده است».

پیشنهاد ایجاد یک شرکت واسطه ای روسی در کوبا

اخیرا مسکو پیشنهاد تأسیس یک شرکت واسطه ای روسی در هاوانا با مشارکت شرکت دولتی CIMEX کوبا را ارائه کرده است تا به تنها واردکننده عمده محصولات روس تبدیل شود و قیمت ها را به طور مستقل در بازار خرده فروشی تعیین کند.

علاوه بر این، شورای تجاری روسیه و کوبا، پیشنهاد ایجاد یک سیستم تسویه حساب جدید را ارائه نموده است که نه تنها مسائل انجام تسویه حساب به شمار می آید، بلکه با برخورداری از مجوز بانکی، حجم پرداخت های نقدی را از طریق اعطای وام، لیزینگ و فاکتورینگ به طور قابل توجهی کاهش خواهد داد؛ پیشنهادی که مورد استقبال وزارت تجارت کوبا نیز قرار گرفته است.

نکته حائز اهمیتی که حاکی از افزایش قابل توجه تجارت دوجانبه میان روسیه و کوبا در آینده است، پذیرش عضویت ناظر کوبا در اتحادیه اقتصادی اوراسیا است؛ امری که امکان دسترسی کوبا به بازار سایر کشورهای عضو EAEU و در نهایت امضای توافقنامه تجارت آزاد با اعضای این سازمان را فراهم می سازد. علاوه بر این، روسیه و کوبا در حال رایزنی بر سر ایجاد منطقه ویژه اقتصادی در بندر ماریل هستند؛ پروژه ای که برای تولیدکنندگان روسی و کوبایی که به دنبال صادرات به سایر بازارهای آمریکای لاتین هستند، می تواند فرصت هایی ایجاد نماید.

شایان توجه است که پروازهای مستقیم بین روسیه و کوبا از اواخر سال گذشته آغاز شده است؛ سیگارهای کوبایی در روسیه بسیار محبوب هستند و در این کشور، برخلاف شهرهای اروپایی و آمریکایی، هیچ ممنوعیتی

برای استعمال دخانیات در کافه‌ها، کلوپ‌ها و رستوران‌ها اعمال نشده است.

در حال حاضر، حجم تجارت دوجانبه روسیه و کوبا، نسبتاً اندک و سالانه حدود ۲۵۰ میلیون دلار است که ۸۰ درصد آن صادرات روسیه است. محصولات معمول روسیه که به کوبا صادر می‌شود، شامل تجهیزات حمل و نقل و برق است؛ در حالی که کوبا محصولات شکر و میوه را صادر می‌کند.

هشدار مقام ارشد خزانه داری آمریکا به امارات و ترکیه در مورد دور زدن تحریم‌ها

مقام ارشد وزارت خزانه‌داری آمریکا در سفر اخیر خود به عمان، امارات متحده عربی و ترکیه نسبت به عدم تبعیت از تحریم‌ها و محدودیت‌های اعمال شده از سوی آمریکا بر کشورهای روسیه و ایران هشدار داد و بر این نکته تأکید کرد که این کشورها در صورت معامله با نهادهای مشمول محدودیت‌های آمریکا، دسترسی به بازار آمریکا را از دست خواهند داد.

شایان توجه است که اخیراً ایالات متحده فشارهای خود بر محدودیت تجارت با روسیه و ایران را به شدت افزایش داده است. به عنوان مثال، در ماه گذشته علیه سیتی‌آیان، تاجر برجسته ترکیه و شرکت‌های آن، به اتهام تسهیل فروش نفت و پول‌شویی برای کشورهای تحت تحریم، تحریم‌هایی را اعمال کرد. علاوه بر این، واشنگتن برخی از شرکت‌های مستقر در امارات متحده عربی را به دلیل فرار از تحریم‌های مرتبط با ایران و همچنین یک شرکت هواپیمایی را به دلیل حمایت از شرکت روسی واگنر گروپ که در اوکراین می‌جنگد، تحریم کرد.

در سال گذشته، مقامات خزانه داری و وزارت بازرگانی آمریکا چندین بار به ترکیه به منظور تبعیت از تحریم‌های ایالات متحده هشدار دادند، اما به نتایج مورد نظر دست نیافتند. از همین رو به منظور تأکید و اعمال فشار بیشتر، سفر اخیر را در دستور کار خود قرار دادند؛ این اقدام، با افزایش تنش در روابط بین ایالات متحده و ترکیه بر سر اختلاف در بسیاری از مسائل، همزمان شده است؛ اخیراً ترکیه از پیوستن سوئد و فنلاند به ناتو، حمایت نکرده که موجب نگرانی ایالات متحده شده است.

شایان توجه است که از یک سو ترکیه تهاجم روسیه را محکوم کرده و به اوکراین، پهپادهای مسلح ارسال می‌کند و از سوی دیگر، با تحریم‌های غرب علیه روسیه مخالف است و از روابط نزدیکی هم با مسکو و هم با کیف، همسایگان خود در دریای سیاه، برخوردار است. در همین راستا، ترکیه تجارت و گردشگری خود با روسیه را افزایش داده است. برخی از شرکت‌های ترکیه‌ای نیز به دنبال خرید دارایی‌های روسیه هستند که شرکای غربی به دلیل تحریم‌ها از آنها صرف‌نظر کرده‌اند.

دسترسی آسان‌تر سرمایه‌گذاران «کشورهای دوست» به بازار سهام روسیه

بر اساس «استراتژی توسعه بازار مالی ۲۰۳۰-۲۰۲۳» که توسط کابینه روسیه تصویب شده است، سرمایه‌گذاران و مشاغل کشورهای دوست، امکان دسترسی آسان‌تر به بازار سهام روسیه پیدا خواهند کرد. این استراتژی شامل برنامه‌هایی برای اعطای مشوق‌های بیشتر و بهبود شرایط مالیاتی برای سرمایه‌گذاران خارجی، از جمله توسعه و انتشار اوراق بهادار در روسیه توسط سرمایه‌گذاران خارجی، می‌شود.

شایان توجه است که تا پیش از تحریم‌های غرب علیه روسیه در پی حمله به اوکراین، ۸۰ درصد از حجم معاملات بورس روسیه توسط سرمایه‌گذاران آمریکایی و اروپایی انجام می‌شد که در حال حاضر و با غیاب آنها، حجم گردش مالی کاهش پیدا کرده است.

مزیت اصلی اجرای این طرح برای روسیه، افزایش نقدینگی است. در واقع با اجرایی شدن این طرح، جذابیت حضور در بازار مالی روسیه به ویژه برای سرمایه‌گذاران آسیایی و کشورهای خاورمیانه به طور کلی افزایش پیدا خواهد کرد. علاوه بر این، دسترسی مستقیم بانک‌ها و کارگزاران کشورهای دوست به بازار بورس روسیه و همچنین معرفی بازار اوراق مشتقه فراهم خواهد شد.

این طرح، کشورهایی که نسبت به روسیه رویکرد غیردوستانه دارند را مستثنی کرده است. این کشورها عبارتند از: آلبانی، آندورا، استرالیا، اتریش، باهاما، بلژیک، بلغارستان، کانادا، کرواسی، قبرس، جمهوری چک، دانمارک، استونی، فنلاند، فرانسه، آلمان، یونان، مجارستان، ایسلند، ایرلند، ایتالیا، ژاپن، لتونی، لیختن اشتاین، لیتوانی، لوکزامبورگ، مالت، میکرونزی، موناکو، مونته‌نگرو، هلند، نیوزلند، مقدونیه شمالی، نروژ، لهستان، پرتغال، رومانی، سن مارینو، سنگاپور، اسلواکی، اسلوانی، کره جنوبی، اسپانیا، سوئد، سوئیس، تایوان، اوکراین، بریتانیا و ایالات متحده آمریکا. روسیه با این اقدام عمدتاً در پی جلب سرمایه‌های چینی است.

پیروی هلند و ژاپن از محدودیت‌های آمریکا در زمینه صادرات ریز تراشه به چین

اخیراً دو کشور ژاپن و هلند نیز با توافقی که با ایالات متحده صورت داده‌اند، به طرح محدودسازی دسترسی چین به مواد و تجهیزات مورد استفاده در ساخت تراشه‌های کامپیوتری پیشرفته پیوستند. شایان ذکر است که دولت بایدن در ماه اکتبر سیاست محدودسازی توانایی چین برای دسترسی به تراشه‌های پیشرفته را اجرایی کرد. زیرا از نظر آمریکا امکان استفاده از آنها برای ساخت سلاح، اقدامات ناقض حقوق بشر و ارتقای تجهیزات نظامی وجود دارد؛ اقدامی که از سوی چین محکوم شد و آن را عاملی برای ایجاد اختلال در زنجیره تامین و بهبود اقتصاد جهانی تلقی کرد. شایان ذکر است که علاوه بر ژاپن، هلند نیز نقش مهمی در تامین نیازهای شرکت‌های چینی فعال در حوزه تراشه دارد.

تحولات منطقه‌ای

درخواست پاکستان از روسیه برای توسعه پروژه‌های راه‌آهن

اخیرا پاکستان از روسیه به منظور سرمایه‌گذاری و مشارکت در اجرای پروژه‌های بالقوه در بخش راه‌آهن از جمله کریدور شمال-جنوب و راه‌های بهبود آن دعوت کرده است. شبکه راه‌آهن پاکستان در مجموع به طول ۷۷۹۱ کیلومتر به همراه ۶۲۵ ایستگاه است که به طور قابل توجهی به ارتقا نیاز دارد.

شایان توجه است که پاکستان این پیشنهاد را در راستای اجرایی کردن چشم‌انداز ۲۰۲۶ راه‌آهن خود که در سال ۲۰۱۴ و با هدف افزایش سهم راه‌آهن در بخش حمل‌ونقل از ۴ درصد به ۲۰ درصد تدوین و تصویب شد، مطرح کرده است. یکی از پروژه‌ها در این چارچوب، ارتقای راه‌آهن مسیرهای کریدور اقتصادی چین-پاکستان (CPEC) به ارزش ۳,۹ میلیارد دلار است. این طرح شامل ساخت لوکوموتیوهای جدید، توسعه و بهبود زیرساخت‌های ریلی فعلی، افزایش میانگین سرعت قطار، بهبود عملکرد و گسترش خدمات مسافری است. فاز اول این پروژه در سال ۲۰۱۷ تکمیل شد و قرار بود فاز دوم که شامل پروژه ML-1 با ظرفیت حمل و نقل ۷۵ درصد از کل بار در پاکستان است، تا سال ۲۰۲۱ بین کراچی و پیشاور با هزینه ۴,۹ میلیارد دلار تکمیل شود؛ اما به دلیل شیوع کووید ۱۹ و معضلات سیاسی در داخل پاکستان، به طور قابل توجهی به تأخیر افتاده است؛ عاملی که منجر به ایجاد اختلاف میان پاکستان و چین شد؛ زیرا این تأخیر منجر به عدم تأمین درآمد نقدی پیش‌بینی شده پاکستان به منظور بازپرداخت وام‌های بلندمدت چین شد. البته پاکستان پیش از این نیز از کشورهای چینی و قطر برای مشارکت در پروژه‌های کریدور اقتصادی چین-پاکستان دعوت کرده بود. در حال حاضر روسیه در پروژه ساخت یک خط لوله گاز بزرگ که بنادر جنوبی پاکستان، کراچی و گوادر، را به نیروگاه‌ها و قطب‌های صنعتی در منطقه شمالی پنجاب پاکستان متصل می‌کند، مشارکت دارد. میداین نفت و گاز پاکستان در اطراف سواحل جنوبی این کشور قرار دارد.

اهداف بلندپروازانه عربستان سعودی برای جذب توریست تا سال ۲۰۳۰

عربستان سعودی هدف جذب سالانه ۱۰۰ میلیون توریست را در دستور کار خود قرار داده است؛ نکته جالب آنکه در ۹ ماهه اول سال ۲۰۲۲، عربستان سعودی بیش از هر کشور عرب دیگری پذیرای توریست بین‌المللی بوده است.

تمرکز اصلی بخش گردشگری رو به رشد عربستان، بر روی سفر گردشگران کشورهای عربی، ایجاد تغییرات در سفرهای منطقه‌ای و چشم‌انداز گردشگری است و در این راستا، پروژه‌های بزرگی مانند NEOM و پروژه دریای سرخ و همچنین ایجاد اصلاحات در بخش ویزا را در دستور کار قرار دارد.

بر اساس گزارش سازمان جهانی گردشگری ملل متحد (UNWTO)، عربستان سعودی در سه فصل اول سال ۲۰۲۲ بیش از ۱۸ میلیون توریست داشته و در رتبه‌های بعدی، امارات متحده عربی با جذب ۱۴٫۸ میلیون گردشگر، رتبه دوم و مراکش با جذب ۱۱ میلیون گردشگر، در رتبه سوم قرار دارد. بر اساس آمار منتشر شده توسط وزارت سرمایه‌گذاری عربستان، هزینه‌های گردشگری این کشور نیز در سال گذشته به شدت افزایش یافته است و در نیمه اول سال ۲۰۲۲ به ۷٫۲ میلیارد دلار رسید.

تلاش قزاقستان برای جذب ۲۵ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی در سال ۲۰۲۳

اخیرا نخست وزیر قزاقستان اعلام کرد که قزاقستان قصد دارد در سال ۲۰۲۳ جذب سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی (FDI) را به رقم ۲۵ میلیارد دلار افزایش دهد؛ در سال ۲۰۲۲ نیز این کشور توانسته بود حجم سرمایه‌گذاری خارجی خود نسبت به سال ۲۰۲۱ را ۱۷٫۸ درصد افزایش دهد. با توجه به چشم انداز مثبت شرایط ژئواکونومیک این کشور، قزاقستان امیدوار است که طی هفت سال آینده، یعنی بین سالهای ۲۰۳۰-۲۰۲۳، حدود ۱۵۰ میلیارد دلار سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی را جذب کنند. بزرگترین سرمایه‌گذاران مستقیم خارجی در قزاقستان در سال ۲۰۲۲، کشورهای هلند، ایالات متحده، سوئیس، بلژیک، روسیه، کره جنوبی، چین، فرانسه، بریتانیا و ترکیه بودند.

از آنجایی که قزاقستان هاب کریدورهای شرقی-غربی اوراسیا محسوب می‌شود و دارای منابع فراوانی است، از جذابیت بالایی برای سرمایه‌گذاران برخوردار است. این کشور بخشی کلیدی در مسیر زمینی ارزشمند برای انتقال محموله‌های اروپا، ترکیه و قفقاز به چین و سایر بازارهای آسیای میانه به شمار می‌رود.

تمرکز طالبان بر اجرایی شدن پروژه فرافغان

اخیرا مقامات طالبان با ازبکستان و پاکستان در مورد آغاز مطالعات تکنیکی پروژه احداث راه آهن افغان-ترانس با هزینه آن دو کشور به توافق رسیدند. شایان ذکر است که این توافق در پی تأکید اخیر وزیران خارجه ازبکستان و پاکستان در حاشیه نشست سازمان همکاری اقتصادی در مورد اهمیت بهره‌گیری از ظرفیت‌های همکاری در حوزه راه آهن افغان-ترانس حاصل شده است.

پروژه خط آهن افغان-ترانس، مسیر ۷۶۴ کیلومتری بین مزار شریف افغانستان تا تورخم پاکستان را در بر می‌گیرد که با بودجه تقریبی ۶ میلیارد دلاری در طی پنج سال تکمیل خواهد شد. در حال حاضر بازرگانان افغانستان از طریق بنادر حیرتان، آفینه و تورغندی، محصولات خود را به کشورهای منطقه و اروپا صادر می‌کنند. بر اساس آمار منتشر شده، تنها در دی ماه، حدود ۴۶۵ هزار تن کالا از طریق راه آهن به افغانستان صادر یا وارد شده است. اجرایی شدن این مسیر می‌تواند در کاهش معضلات تجاری افغانستان، افزایش مسیرهای دسترسی آسیای مرکزی به آب‌های آزاد و افزایش نفوذ پاکستان در افغانستان موثر واقع شود.

تقویت همکاری‌های غول‌های اقتصادی عربستان و کره جنوبی

اخیرا همکاری‌ها میان شرکت‌های بزرگ عربستان و کره جنوبی، وارد فاز جدید و جدی‌تری شده است؛ در این راستا، شرکت سامسونگ یادداشت تفاهمی را با صندوق سرمایه‌گذاری عمومی عربستان سعودی به منظور مشارکت در پروژه‌های املاک و ساخت و ساز و به طور خاص «توسعه فناوری‌های نوآورانه» امضاء نموده است. از سوی دیگر، آرامکو عربستان نیز اخیرا روابط خود را با شرکت‌های کره جنوبی تقویت کرده است.

شایان ذکر است که صندوق سرمایه‌گذاری عمومی بر روی مجموعه‌ای از پروژه‌های ساختمانی بلندپروازانه که معروف‌ترین آنها، پروژه ساخت کلان شهر برنامه‌ریزی شده آینده‌نگر موسوم به NEOM در شمال غربی عربستان است. در واقع NEOM، شامل یک «شهر هوشمند» خطی به طول ۱۷۰ کیلومتر (۱۰۵ مایل) معروف به The Line، یک بندر شناور به نام و تاکسی‌های پرنده است. عربستان تلاش می‌کند تا این شهر را به نماد جدید کشور و محیطی برای کسب و کار شرکت‌های بین‌المللی بدل نماید.

مسیر تجاری جدید برای پیوند بندر تجاری جیبیل به ۶ بندر جهانی

اخیرا سازمان بنادر عربستان سعودی بندر تجاری جیبیل را نیز به مسیر کشتیرانی سرویس خلیج هند (IG1)^۱ توسط ناو اقیانوسی هاپاگ-لوید^۲ اضافه کرده است. این اقدام جدیدترین گام در جهت تحقق جاه‌طلبی‌های استراتژی حمل‌ونقل و لجستیک ملی عربستان^۳ با هدف ادغام بیشتر این کشور با شبکه‌های تجارت جهانی و همچنین ارتقای امتیاز آن در شاخص اتصال خطوط کشتیرانی آنکتاد است. ارتقای شاخص عربستان در این حوزه به پیشرو شدن این کشور در بخش بنادر کمک می‌کند.

در قالب این سرویس از ۱۲ فوریه، هر هفته سه کشتی کانتینری با ظرفیت متوسط حمل ۲۴۰۰ TEU، عربستان را به بنادر جبل‌علی، کراچی، موندرا، صحار، شعیبه و ام‌قصار متصل می‌کند.

بندر موسوم به نام جعلی خلیج عربی که دروازه تجاری استراتژیک برای منطقه شرق عربستان و مجتمع‌های صنعتی و پتروشیمی آن به شمار می‌رود، علاوه بر اینکه به تجهیزات مدرن برای جایجایی انواع کشتی‌ها و کالاهای مجهز است، از امکان ارائه خدمات در سطح جهانی به واردکنندگان و صادرکنندگان داخلی نیز برخوردار است.

1 - the India Gulf Service 1 (IG1)

2 - Hapag-Lloyd

3 - National Transport and Logistics Strategy (NTLS)

ثبت رکورد تجارت میان امارات و اسرائیل در سال ۲۰۲۲

تجارت دوجانبه بین امارات متحده عربی و اسرائیل در سال ۲۰۲۲ و پس از امضای توافقنامه تجارت آزاد میان دو طرف در ماه می و کاهش تعرفه‌های اکثر کالاها، به بیش از ۲ برابر افزایش پیدا کرد. هدف تجاری طرفین، افزایش تجارت دوجانبه به بیش از ۱۰ میلیارد دلار طی سال‌های آتی است.

اخیرا مقامات اسرائیل اعلام کردند که تجارت کالا (به استثنای نرم‌افزار) بین اسرائیل و امارات در سال ۲۰۲۲، با ثبت رکورد جدیدی، به رقم ۲,۵۶ میلیارد دلار در مقایسه با ۱,۲۲ میلیارد دلار در سال ۲۰۲۱ رسید. با این افزایش ۱۰۹,۷ درصدی، امارات متحده عربی در میان ۱۲۶ شریک تجاری اسرائیل، به جایگاه شانزدهم ارتقا پیدا کرد.

این در حالی است که دولت‌های امارات متحده عربی و اسرائیل، ماه گذشته یک توافقنامه مشارکت اقتصادی جامع را با هدف حذف یا کاهش تعرفه‌ها بر ۹۶ درصد کالاهای مبادله شده میان خود به امضا رساندند که منجر به افزایش حجم تجارت میان دو طرف، دسترسی بیشتر صادرکنندگان به بازار، جذب سرمایه‌گذاری‌های جدید و ایجاد فرصت‌های جدید خواهد شد. امارات و اسرائیل از زمان امضای توافقنامه ابراهیم در سپتامبر ۲۰۲۰، تلاش‌ها به منظور ارتقای روابط تجاری خود را آغاز کرده‌اند.

در همین راستا در اوایل ماه جاری، اولین نشست گفتگوهای مالی میان امارات و اسرائیل به منظور بررسی تحولات خدمات مالی، همکاری‌ها در زمینه فناوری‌های نوین مالی و فرصت‌ها و پتانسیل‌های همکاری بین دو طرف در سطوح منطقه‌ای و جهانی مانند بانک جهانی و گروه ویژه اقدام مالی برگزار شد. برخی کارشناسان این نشست را در ترکیب با رشد سریع روابط تجاری دو طرف، شاهدهی مبنی بر استحکام روابط بین آنان برشمردند.

تبدیل پایگاه هوایی بگرام به منطقه اقتصادی

پایگاه هوایی بگرام در سال‌های اخیر همواره یکی از نمادهای حضور نظامی آمریکا در افغانستان بود. اکنون وزارت اقتصاد افغانستان به دنبال تبدیل پایگاه هوایی بگرام به یک منطقه اقتصادی است و در این راستا، بررسی‌های اولیه را به اتمام رسانده است. نیروهای آمریکایی از سال ۲۰۰۱ تا سال ۲۰۲۱ از پایگاه نظامی بگرام به ویژه در زمینه رهبری اقدامات نظامی بهره می‌گرفتند.

این پایگاه از وسعت زیاد و تجهیزات پیشرفته برخوردار است که شرایط مطلوبی را برای فعالیت‌های اقتصادی فراهم می‌کند. از سوی دیگر، فاصله اندک این پایگاه با پارک‌های صنعتی کشور، می‌تواند بستر مناسبی را برای رشد تولید داخلی افغانستان ایجاد نماید.

امارات استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر را در آفریقا توسعه می‌دهد

اخیرا شرکت مصدر امارات با سه کشور آنگولا، اوگاندا و زامبیا قراردادهایی را به منظور توسعه پروژه‌های انرژی تجدیدپذیر با ظرفیت کل ۵ گیگاوات امضا کرده‌است. این توافقنامه‌ها در قالب طرح «ائتلاف ۷» که توسط دولت امارات ارائه شده و طیفی از کشورهای آفریقایی را در بر می‌گیرد به امضا رسیده است. شایان توجه است که هدف از اجرای این طرح، جمع‌آوری بودجه از بخش‌های دولتی و خصوصی به منظور سرمایه‌گذاری در توسعه پروژه‌های انرژی تجدیدپذیر در آفریقا با ظرفیت کلی ۲۰ گیگاوات و تامین برق پاک برای ۱۰۰ میلیون نفر از جمعیت آفریقا تا سال ۲۰۳۵ است.

توافق‌نامه‌های جدید شامل موافقت‌نامه‌هایی با وزارت انرژی و آب آنگولا برای توسعه پروژه‌های انرژی تجدیدپذیر با ظرفیت کل ۲ گیگاوات، با وزارت انرژی و توسعه معدنی اوگاندا برای توسعه پروژه‌های انرژی تجدیدپذیر با ظرفیت کل ۱ گیگاوات و با وزارت انرژی و خدمات ملی زامبیا برای توسعه پروژه‌های خورشیدی، بادی و برق آبی با ظرفیت کل ۲ گیگاوات می‌باشد.